

Мар'яна Віхер

студентка гр. ФФм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Сьогодні місцеві податки та збори в Україні виступають вагомим інструментом в системі фіскального регулювання та є значним джерелом доходів місцевих бюджетів. Прийняття Податкового кодексу України та неодноразові зміни податкових та митних органів в Україні суттєво вплинули на розвиток місцевого оподаткування. В результаті ці зміни призвели до суттєвої реорганізації структури доходів місцевих бюджетів і скасування деяких видів місцевих податків та зборів (наприклад, комунального податку, ринкового збору, збору за видачу на розміщення об'єктів торгівлі), які раніше становили основну частину надходжень до місцевих бюджетів.

Бюджетно-податкові реформи в Україні супроводжувались введенням нових податків і зборів, таких як податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, збір за місця для паркування транспортних засобів, єдиний податок та туристичний збір. Проте, діюча система місцевого оподаткування й досі залишається недовершеною та не відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування. В тому числі, значною проблемою є те, що місцеві податки і збори, встановлені на законодавчому рівні й не завжди враховують можливості платників податків, тим самим не виконують стимулюючу функцію. В результаті це може порушувати принципи єдності, достовірності, наочності бюджетного устрою, повноти, гласності.

Отже, система місцевих податків і зборів в Україні потребує подальшого вдосконалення та приведення у відповідність до міжнародних стандартів і принципів місцевого самоврядування.

Місцеві податки та збори відіграють важливу роль у фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування як в Україні, так і в іноземних країнах. Роль місцевих податків і зборів у розвинених країнах відзначається їхньою значною питомою вагою в загальних надходженнях місцевих бюджетів, зокрема: «...у Франції – 40%, у Данії – 52%, у Німеччині – 47%, у Швейцарії – 45%, у Іспанії – 33%, у Великобританії – 37%, у Фінляндії – 33%, у Норвегії – 42%, у Австрії – 73%. Для переважної більшості країн передбачена можливість застосування багатьох місцевих податків: у Франції – понад 40, у Німеччині – 55, у Італії – близько 60, у Бельгії – близько 100» [1, с. 9]. У порівнянні з колишніми соціалістичними країнами, де власні кошти у формі місцевих податків та зборів становлять доволі невелику питому вагу у доходах місцевих бюджетів.

У країнах з розвинутою економікою, місцеві податки та збори можна згрупувати в декілька груп:

1. Власні місцеві податки, тобто ті, які встановлюються місцевими органами самоврядування і справляються лише на території конкретного місцевого товариства. Сюди входять різні прямі і непрямі податки, такі як: податок на майно, земельний податок, особистий податок на дохід, акцизи на місцевому рівні тощо.

2. Надбавки до державних податків, що використовуються для формування доходів місцевих бюджетів та відрахування від державних податків, які залишаються в місцевих бюджетах.

3. Плата за послуги, які надаються органами місцевого самоврядування. Це може включати оплату за електроенергію, газ, водопостачання, каналізацію, послуги зв'язку та інші послуги.

4. Екологічні податки, тобто ті податки, які відображають політику місцевих органів самоврядування у сфері охорони навколишнього середовища. Вони спрямовані на стимулювання екологічно чистих практик та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Місцеві податки та збори використовуються на різних рівнях місцевого самоврядування, але конкретні види податків та зборів, а також способи їх використання можуть мати відмінності в залежності від законодавства регіону чи країни. Кожний рівень влади може встановлювати свої податки та збори відповідно до потреб та завдань свого регіону чи громади. Зокрема: «...у Швейцарії місцеві податки встановлюються кантонами та громадами, у Франції – комунами, регіонами та департаментами» [2, с. 136].

Головною «...особливістю місцевих податків та зборів більшості країн з розвинутою економікою є їх регресивність, тобто частка податків і зборів відносно сукупного доходу зменшується, при зростанні доходів. Іншими словами, платники податків з вищим рівнем доходів сплачують менший відсоток своїх доходів у вигляді місцевих податків у порівнянні з тими, у кого доходи нижчі. Водночас, в окремих країнах використовуються прогресивні ставки оподаткування. Мається на увазі, що чим вищий рівень доходів у платників податків, тим вищий відсоток своїх доходів у вигляді місцевих податків буде сплачено» [3, с. 67]. Наприклад, це застосовується до оподаткування особистого майна таких країн, як Норвегія, Іспанія, Франція, Швеція.

На сьогодні сформувався принципи функціонування інституту місцевого оподаткування в європейських країнах. Відтак, до них відносять:

1. справедливий розподіл тягаря місцевих податків, передбачає стягнення податків від громадян з урахуванням їхньої платоспроможності;

2. транспарентність податкового тягаря, передбачає, що податки мають бути зрозумілі для фізичних та юридичних осіб, які платниками податків;

3. право органів місцевого самоврядування на зміни, тобто встановлювати або змінювати обсяги місцевих податків, враховуючи потреби і можливості громад;

4. еластичність, тобто здатність органів місцевого самоврядування коригувати обсяги податкових надходжень залежно від зміни рівня витрат та інших факторів;

5. підтримка соціальних груп, місцеві податки та збори повинні бути спрямовані, щоб не тільки не погіршувати становище соціальних груп, а й запобігти економічним нерівностям.

Досить цікавий випадок місцевого оподаткування зустрічається у Франції, де податки займають значну частку у фінансуванні місцевих бюджетів та забезпеченні місцевих послуг. Це пов'язано з історичним розвитком політичної системи та економіки країни. У порівнянні з іншими країнами, у Франції існує досить строгий поділ податків, які надходять з бюджету центрального рівня до місцевих бюджетів. Цей підхід супроводжується принципами самофінансування і бездефіцитності місцевих бюджетів, а це означає, що громади повинні спиратися на власні доходи і ресурси для фінансування своїх видатків.

У системі місцевих податків Франції виділяють чотири податки, які приносять доходам місцевих бюджетів значну частину надходжень. До них відносять: «...земельний податок на незабудовані ділянки, професійний податок, земельний податок на забудовані ділянки та податок на житло. Зокрема, від сплати земельного податку звільнені об'єкти державної власності, такі як державні будівлі, земельні ділянки тощо. Він не підлягає стягненню з фізичних осіб, які досягли 75-ти річного віку, а також з осіб, які отримують спеціальну допомогу по інвалідності або допомогу з громадських фондів» [4, с. 193].

Податкова політика Німеччини базується на доволі складній «...системі федеральних, штатових (земель) і місцевих податків. Німеччина відома всім як країна з високою рівністю доходів і розширеною системою соціальних послуг. В країні існує система прогресивного доходу фізичних осіб, яка має кілька ставок, що залежить від рівня доходів» [5, с. 97]. Федеральна система Німеччини дозволяє штатам (землям) встановлювати власні регіональні податки, одним із найважливіших таких податків є податок на нерухомість (земельний податок), що стягується на рівні муніципалітетів. Загалом, податкова політика Німеччини орієнтована на забезпечення рівних умов серед громадян і підприємств, а також на фінансування різного роду соціальних програм та загальних витрат.

Важливим джерелом фінансування місцевих бюджетів у Німеччині виступає поземельний податок, що стягується з власників земельних ділянок. «Поземельний податок є одним із основних податків, який забезпечує фінансування місцевих органів влади. Податок застосовується до земельних ділянок в сільських та лісових господарствах, а також до земельних ділянок, призначених для забудови. Розмір податку залежить від різних факторів, включаючи місцезнаходження ділянки, її розмір та оціночну вартість» [6, с. 54].

В Італії податкова система є досить складна і розгалужена. Місцеві органи влади мають певні повноваження щодо встановлення та скасування місцевих податків. Проте, існують обмеження щодо максимальних ставок цих податків, таким чином забезпечується певний рівень однорідності і обмеження можливості муніципалітетів встановлювати занадто високі податки, які можуть відлякувати бізнес та інвесторів. Податки, які стягуються на місцевому рівні в Італії можуть включати податок на доходи фізичних осіб, податок на нерухомість, податок на рекламу, а також інші місцеві збори. Саме муніципалітети встановлюють ставки

податків, але з урахуванням максимальних обмежень, передбачених центральними органами влади.

У Швеції місцеві бюджети формуються за рахунок податків і зборів. Слід відмітити, що гарантії автономії для муніципальних органів влади, згідно з якими держава надає високу політичну та фінансову автономію органам муніципальної влади прописані в Конституції країни. Однак, використовуючи принцип рівності надання суспільних послуг у країні, встановлення стандартів національного рівня забезпечується центральним урядом.

Муніципалітети Швеції мають певну ступінь фінансової автономії та можуть встановлювати ставки податків та зборів, враховуючи потреби населення та розвиток регіону. Податкова система Швеції забезпечує встановлення національних стандартів і зобов'язань для муніципалітетів, щоб забезпечити рівномірний доступ до послуг та соціальної справедливості по всій країні. Таке поєднання муніципальної автономії та національних стандартів допомагає забезпечити високий рівень якості життя для всіх громадян Швеції та впорядкований розвиток країни.

Варто звернути увагу на те, що більшість країн світу використовують «... податок на нерухоме майно, як важливе джерело доходів місцевих бюджетів. До прикладу, у Великій Британії цей податок відіграє важливу роль у фінансуванні місцевих органів влади та надає можливість забезпечувати необхідні ресурси для надання послуг на місцевому рівні. Податок на нерухоме майно забезпечує близько 100% дохідної частини місцевих бюджетів» [7, с. 139].

Розглянутий досвід місцевого оподаткування зарубіжних країн світу, вказує на високий ступінь самостійності у запровадженні та встановленні механізму справляння податків. Зарубіжні країни, такі як Франція, Німеччина, Швеція та інші надають муніципалітетам високий рівень автономії в питаннях місцевого оподаткування. Це дає змогу муніципалітетам призначати податки, встановлювати ставки і визначати механізми їх стягнення відповідно до конкретних місцевих потреб та обставин [9].

У той же час, в Україні місцеві органи самоврядування мають обмежену автономію у сфері місцевого оподаткування і велика частина місцевих податків та зборів встановлюються центральними органами влади.

Беручи за увагу позитивний досвід розвинутих країн у сфері місцевого оподаткування він вказує на необхідність застосування різноманітних та гнучких фіскальних інструментів в українській системі місцевих податків та зборів, що дозволить місцевим органам влади адаптувати свою фінансову політику до потреб та умов їх територій, сприяючи більш ефективного функціонування системи місцевих фінансів.

Важливою складовою також є врахування особливостей реалізації адміністративних та бюджетних реформ при розробленні системи місцевих податків та зборів. Що включає в себе здатність враховувати потреби, ресурси, економічний потенціал, можливості різних територіальних громад, в результаті чого значно покращиться рівень задоволення потреб громад та забезпечиться ефективний їх розвиток.

Наступним аспектом є забезпечення балансу між самостійністю місцевості та загальними національними цілями. Територіальні громади повинні мати достатню автономію задля прийняття рішень щодо місцевого оподаткування, проте ці рішення слід узгоджувати із загальнонаціональною політикою на стратегією. Такий баланс може позитивно вплинути на розвиток громади та на забезпечення рівноваги в системі місцевого оподаткування [8].

Отож, успішне запровадження різноманітних місцевих податків та зборів на прикладі зарубіжних країн з розвинутою економікою може значно покращити фінансову самодостатність територіальних громад в Україні та сприяти розвитку на їх територіях. Досить важливо вивчати та запроваджувати досвід із розвинутих країн у контексті місцевого оподаткування задля досягнення ефективної та сталої системи місцевих фінансів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Аблязова Е. З. Світовий досвід оподаткування нерухомості. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. 2013. № 3 (1). С. 7-10.
2. Гостєва О. Ю. Місцеві податки у зарубіжних країнах: досвід та напрями застосування в Україні. *Економіка та право*. 2016. № 3. С. 134-139.
3. Болотова Г. Д. Щодо питання про шляхи вдосконалення оподаткування на регіональному рівні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2016. № 3 (53). С. 65-70.
4. Остапчук В. О. Світовий досвід місцевого оподаткування та його роль у вітчизняній податковій системі. *Наука молода*. 2014. № 21. С. 188-195.
5. Маркова Л. Г., Хмельницька В. Б. Місцеві податки і збори як чинник формування доходів місцевих бюджетів. *Вісник ДДФВ. Економічні науки*. 2009. № 1. С. 93-101.
6. Сошка Н. В. Особливості реалізації податкової політики місцевих органів влади у зарубіжних країнах. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 112. С. 52-55.
7. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. № 5 (2). С. 138-142.
8. Горин В. П., Савчук С. В. Резерви нарощування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану. *Агросвіт*. 2023. № 13-14. С. 11-20.
9. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування. Монографія. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2020. 516 с.